

سنجش دانش، نگرش و مهارت کشاورزان چغندرکار در زمینه شیوه‌های مدیریت پایدار خاک زراعی

علی اصغر شاهرودی، محمد چیدری، غلامرضا پزشکی‌راد و حسن مظاهری

به ترتیب دانشجوی سابق کارشناسی ارشد، استاد و دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی و دانشجوی کارشناسی ارشد گروه باغبانی دانشگاه تربیت مدرس تهران. Shahroudi83@yahoo.com

مقدمه

افزایش و پایداری مواد غذایی، امنیت غذایی و ارتقای بهره‌وری کشاورزی مستلزم استفاده بهینه از نهاده‌های تولید کشاورزی است که با بهبود دانش، نگرش و مهارت و در کل تغییرات رفتاری کشاورزان در زمینه مدیریت واحد زراعی اثربخش و کارآمد خواهد بود [۱]. مدیریت خاک زراعی نظامی پیچیده‌ای از کاربرد شیوه‌های مدیریت واحد زراعی در مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت و پس از آن است که مدیر مزرعه لازم است در راستای توسعه آنها برای بهبود و حفظ خصوصیات خاک، تلفیقی از هر سه مؤلفه دانشی، نگرشی و مهارتی را دارا باشد. توجه به ترکیبی از حیطه‌های سه‌گانه رفتار باعث می‌شود تا پایداری خاک زراعی بیشینه گردد. بنابراین، بهبود وضعیت کیفیت خاک زراعی و در نهایت عملکرد و کیفیت محصول چغندرکاران بدون توجه به یکی از حیطه‌های رفتاری مذکور به خصوص مهارت آنان در زمینه مدیریت خاک زراعی تضمین و امکان‌پذیر نخواهد شد. به طور مختصر، بهره‌برداری بی‌رویه کشاورزان چغندرکار که اغلب خرده‌مالک، فقیر و کم‌سواد هستند، سطح وسیع از اراضی چغندرکاری در طیف گسترده‌ای از فرآیندهای تخریب خاک در حال زوال است. در این رابطه، پژوهش حاضر با هدف ارزیابی دانش فنی، نگرش و مهارت کشاورزان چغندرکار در زمینه شیوه‌های مدیریت پایدار خاک زراعی انجام شده است.

مواد و روشها

این تحقیق از نوع توصیفی و به روش تحقیق پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری مورد نظر را چغندرکاران استان خراسان رضوی تشکیل دادند ($N=33000$) که از این میان تعداد ۳۹۵ نفر از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. پرسشنامه مهمترین ابزار گردآوری اطلاعات بود و به سنجش حیطه‌های دانش فنی، نگرش و مهارت چغندرکاران در زمینه شیوه‌های مدیریت پایدار خاک زراعی به عنوان متغیر وابسته اختصاص داشت. روایی محتوایی و ظاهری پرسشنامه از طریق اعضای هیأت علمی گروه‌های زراعت، خاک‌شناسی و ترویج و آموزش کشاورزی در دانشگاه تربیت مدرس و تعدادی از کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی و بخش کشاورزی کارخانه‌های قند استان خراسان رضوی پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری به دست آمد. پایایی ابزار پژوهش نیز با انجام آزمون مقدماتی از طریق ۳۰ پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت و ضرایب اطمینان آلفای کرونباخ (α) برای حیطه‌های رفتاری بین ۰/۷۱ و ۰/۸۷ محاسبه شد.

نتایج و بحث

با توجه به بررسی وضعیت حیطه‌های دانش، نگرش و مهارت کشاورزان چغندرکار از روش نمودار ون (Venn Diagram) برای تقسیم‌بندی کشاورزان استفاده شد. بدین ترتیب، کشاورزانی که نمرات دانش، نگرش و مهارت آنان بیش از ۶۰ درصد بود در گروه‌های مجزایی قرار می‌گرفتند. لذا در این مطالعه کشاورزان در چهار طبقه به شرح ذیل گروه‌بندی شدند:

- کشاورزان دارای رفتار ناپایدار (کشاورزان سنتی): این دسته از کشاورزان افرادی بودند که نمرات هر کدام از

حیطه‌های دانش، نگرش و مهارت آنان کمتر از ۶۰ درصد باشد؛

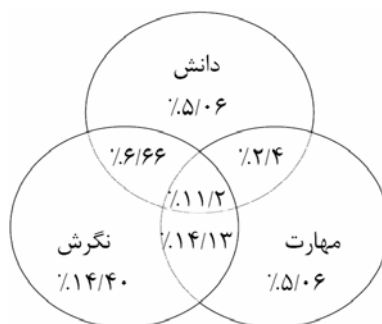
- کشاورزان دارای رفتار نسبتاً ناپایدار (کشاورزان نسبتاً سنتی): این دسته از کشاورزان افرادی بودند که صرفاً

نمره یکی از حیطه‌های رفتاری آنان بیشتر از ۶۰ درصد باشد؛

- کشاورزان دارای رفتار نسبتاً پایدار (کشاورزان تغییرپذیر): این دسته از کشاورزان افرادی بودند که صرفاً نمرات دو حیطه رفتاری آنان بیشتر از ۶۰ درصد باشد و

- کشاورزان دارای رفتار پایدار (کشاورزان صلاحیت‌دار): این دسته از کشاورزان افرادی بودند که نمرات هر سه حیطه رفتاری آنان بیشتر از ۶۰ درصد باشد.

توزیع فراوانی حیطه‌های سه‌گانه رفتار کشاورزان چغندرکار در زمینه مدیریت خاک زراعی که بیش از ۶۰٪ نمره هر کدام از حیطه‌های دانشی، نگرشی و مهارتی را کسب کرده بودند، با توجه به دایره‌های همپوشانی در نمودار ون سازمان یافتند. همان گونه که نتایج در شکل ۱ نشان می‌دهد صرفاً حدود ۱۱/۲٪ (۴۲ نفر) از کل افراد مورد مطالعه بیش از ۶۰٪ نمره (خوب به بالا) از هر سه حیطه رفتاری را کسب کرده بودند (کشاورزان صلاحیت‌دار). لذا از این دسته از کشاورزان می‌توان به منظور گسترش آموزش تبادلی چغندرکار به چغندرکار (مددکار ترویجی) برای ارتقای حیطه‌های رفتاری حجم بیشتری از جامعه اقدام نمود. این در حالی است که ۴۱/۳٪ (۱۵۵ نفر) از کشاورزان مورد مطالعه بر حسب طبقه‌بندی مذکور در هیچ کدام از حیطه‌های رفتاری در نمودار ون قرار نگرفته بودند (کشاورزان ناپایدار) (جدول ۱). بنابراین، می‌توان استنباط کرد که برنامه‌های آموزشی و ترویجی به ترکیبی از حیطه‌های سه‌گانه دانشی، بینشی و به خصوص روانی- حرکتی کشاورزان چغندرکار کمتر توجه کرده‌اند.

شکل ۱- توزیع درصد فراوانی کشاورزان در ارتباط با کسب نمره بیش از ۶۰٪ حیطه‌های رفتاری در زمینه مدیریت خاک زراعی

جدول ۱- توزیع فراوانی کشاورزان مورد مطالعه بر حسب طبقه‌بندی حیطه‌های رفتاری آنان

سطح رفتار کشاورز	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
ناپایدار	۱۵۵	۴۱/۳	۴۱/۳
نسبتاً ناپایدار	۹۰	۲۴/۰	۶۵/۳
نسبتاً پایدار	۸۸	۲۳/۵	۸۸/۸
پایدار	۴۲	۱۱/۲	۱۰۰/۰
جمع	۳۷۵	۱۰۰	-

منابع

- [1] Penny, S. A., and A. Miller, (2001). Evaluation of the change in Knowledge, Attitude, Skills, Aspiration and Practice (KASAP) with regard to soil acidity and its management by farmers in Western Australia. Agriculture Western Australia, Merredin.